

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӨРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӨН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӨРЕНӨ

ЖАВАПЛАРЫ

(2023-2024 нче уку елы)

11 нче сыйныф

ВАРИАНТ 1

Үткәрү вакыты – 180 минут

Максималь балл – 70

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Жөмлэдәге калын хәрәфләр белән бирелгән сүздәге аваз үзгәрешен билгеләгез. **(2 балл)**

Күршең үзеңнән яхшырак булсын. (Мәкаль)

- а) ирен ассимиляциясе
- ә) яңгыраулыкта охшашлану
- б) тел арты ассимиляциясе
- в) борын ассимиляциясе**

2. Жөмлэдәге ТСТ (тартык+сузык+тартык) ижек калыбының санын билгеләгез. **(2 балл)**

Уеныңны кайда уйнасаң, шунда калсын. (Мәкаль)

- а) 4
- ә) 5
- б) 6**
- в) 8

3. Фразеологизмны билгеләгез. **(2 балл)**

- а) чәчләр үрә тору**
- ә) чәчләр юешләнү
- б) чәчне үрү
- в) чәчне юу

4. Жөмлэдәге ясалма сүзләрнең санын билгеләгез. **(2 балл)**

Эшләнеп бетмәгән эшнең бәясе тишекке бер тиен. (Мәкаль)

- а) 1
- ә) 2**
- б) 3
- в) 4

5. Жөмлэдәге фигыльләрнең төркемчәләрен билгеләгез. **(2 балл)**

Кергәнче чыгар җиреңне кара. (Мәкаль)

- а) хәл фигыль, хикәя фигыль, боерык фигыль**

- ә) хэл фиғыль, хикәя фиғыль, исем фиғыль
- б) сыйфат фиғыль, сыйфат фиғыль, боерык фиғыль
- в) хэл фиғыль, сыйфат фиғыль, боерык фиғыль**

6. Жөмлөдөге калын хәрефләр белән бирелгән сүзләрнең кайсы сүз төркеменә караганлыгын билгеләгез. **(2 балл)**

Ағач җимеше белән, адам эше белән. (Мәкаль)

- а) тезүче теркәгечләр
- ә) ияртүче теркәгечләр
- б) бәйләкләр**
- в) бәйлек сүзләр

7. Жөмлөдөге калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди жөмлө кисәге икәнлеген билгеләгез. **(2 балл)**

Яралы кошка тап атмыйлар. (Мәкаль)

- а) ия
- ә) урын хәле
- б) тәмамлык**
- в) аергыч

8. Жөмләнең төрөн билгеләгез. **(2 балл)**

Сүз күп җирдә эш аз була. (Мәкаль)

- а) гади жөмлө
- ә) теркәгечле тезмә кушма жөмлө
- б) теркәгечсез тезмә кушма жөмлө
- в) иярченле кушма жөмлө**

9. Бирелгән жөмлөдөге иярчен компонентның төрөн билгеләгез. **(2 балл)**

Ялкауның җиренә бодай чәчсәң дә, билчән үсәр. (Мәкаль)

- а) аналитик иярчен аергыч жөмлө
- ә) аналитик иярчен урын жөмлө
- б) синтетик иярчен шарт жөмлө
- в) синтетик иярчен кире жөмлө**

10. Жөмлөдөге компонентлар санын билгеләгез. **(2 балл)**

Китә башласам, газиз әнкәем,

Яшь тулы күзең түбән иясен. (Шәмсия Җиһангирова)

- а) 1
- ә) 2
- б) 3**
- в) 4

II. Башыгызны эшләтегез.

Жәяүле атлыга юлдаш була алмый. **(6 балл)**

III. Теоретик бирем.

Сызыклар өстенә тиешле сүзләрне языгыз. (8 балл)

Кире ассимиляция язуда чагылыш тапмый. Капма-каршы мәгънәле сүзләр **антонимнар** дип атала. Музфак – сүзләрнең **беренче** ижекләреннән кыскартылып ясалган исем. Хәл фигыль – **затланышсыз** фигыль. Теркәгечләр ике төрле була: **тезүче** һәм **ияртүче**. Бер компоненты икенчесенә ияреп килгән кушма жөмлә **иярченле** кушма жөмлә дип атала. **Синтетик** чаралар һәрвакыт иярчен жөмләнең хәбәре составында киләләр.

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Шигырьдәге жөмлэләрне татар теленә тәржемә итеп языгыз. (7 балл)

Дружба это дар нам свыше.

Дружба это свет в окне.

Друг всегда тебя услышит.

Он не бросит и в беде.

Но не каждому дано

Знать, что дружба есть на свете,

Что с друзьями жить легко,

Веселее с ними вместе. (Юлия Белоусова)

2. Төшөп калган хәрәфләрне языгыз. (3 балл)

Бакчачы бабай Чулпанга бер алма бирде. Чулпан алманы кояшка күтәреп карады. Аннан соң вазага да салды. **Соңыннан ул алманы өстәл өстендә тәгәрәтеп карады.** Алманың исеннән авызына сулар килде. Бу зур һәм матур алманы Чулпан ашарга **кызганды**.

Менә Чулпан дәрәсләрен эзерләп **бөтерде**. Ул алманы кәгәзгә **төрдә** дә мәктәпкә алып китте.

Бу зур алманы Чулпан иптәшләре белән бүлешеп ашады. Төшләрөн мәктәп бакчасына утырттылар. Яз житкәч, яшь алмагачлар үсәр. (Идрис Туктардан)

2.1. Сингармонизм законының ирен гармониясенә буйсынган сүзләрне күчереп языгыз. (3 балл) **соңыннан, өстендә, төрдә**

2.2. **Чулпанга** сүзенәң транскрипциясен языгыз (2 балл) [чулпаңга]

2.3. **Авызына сулар килде** фразеологизмының мәгънәсен аңлатыгыз. (1 балл) (кызыгу, ашыйсы килү)

2.4. Калын хәрәфләр белән бирелгән жөмләсендәге сүзләрнең кайсы сүз төркеменә караганлыгын языгыз. (4 балл)

Соңыннан(р.) ул(ал.) алманы(ис.) өстәл(ис.) өстендә(б.с.) тәгәрәтеп(хәл ф.) карады(хик.ф.).

2.5. Кушма жөмләне табыгыз, синтаксик анализ ясагыз. (4 балл)

⁽¹⁾Яз житкәч, ⁽²⁾яшь алмагачлар үсәр.

(2 – б.ж., 1 – с.и.в.ж. -кәч – бәйләүче чара). Бу – иярченле кушма жөмлә. Схема сызылырга тиеш!

3. *“Юмартлык белән батырлык икесе бер чиймәдән ага”* диелә халык мәкалендә. *“Иң батыр кеше – үз нәфесен жиңүче”* дигән әйтем дә бар. Сөз бу турыда ничек уйлайсыз? Фикерләрегезне 12-15 жөмлөдән торган бәйләнешле текст итеп языгыз. (12 балл)

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӨРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӨН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӨРЕНЕҢ

ЖАВАПЛАРЫ

(2023-2024 нче уку елы)

11 нче сыйныф

ВАРИАНТ 2

Үткәрү вакыты – 180 минут

Максималь балл – 70

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Жөмләдәге ирен гармониясенә буйсынган сүзләрнең саны дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Галимнең бер көне наданның бөтен гомеренә тора. (Мәкаль)

а) 1;

ә) 2;

б) 3;

в) 4.

2. Жөмләдә калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең куланылу активлыгы буенча кайсы төркемгә караганлыгы дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Кеше яңлыша-яңлыша галим булып. (Мәкаль)

а) архаизм;

ә) тарихи сүз;

б) неологизм;

в) фразеологизм.

3. Жөмләдәге ясалма сүзләр саны дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Атаң-анаң – чын дустан, дус-ишләрең - юлдашың. (Мәкаль)

а) 1;

ә) 2;

б) 3;

в) 4.

4. Жөмләдәге алмашлыктарның төркемчәләре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Эт үз койрыгын үзе күтәрмәсә, аны кем күтәрә? (Мәкаль)

а) билгеләү, тартым, зат, сорау;

ә) билгеләү, билгеләү, сорау, сорау;

б) тартым, күрсәтү, билгеләү, сорау;

в) билгеләү, билгеләү, зат, сорау.

5. Жөмлөдөгө фигыльлэрнең төркөмчөлөрө дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. (2 балл)

Уйламыйча эшләсәң, чирләмичә үләрсең. (Мәкаль)

- а) хикәя фигыль, шарт фигыль, хәл фигыль, шарт фигыль;
- ә) шарт фигыль, шарт фигыль, хәл фигыль, хәл фигыль;
- б) хәл фигыль, шарт фигыль, хәл фигыль, хикәя фигыль;**
- в) хәл фигыль, сыйфат фигыль, инфинитив, сыйфат фигыль.

6. Жөмлөдөгө калын хәрәфләр белән бирелгән сүзләрнең кайсы сүз төркеменә караганлыгын билгеләгез. (2 балл)

Агач җимеше белән, адам эше белән. (Мәкаль)

- а) тезүче теркәгечләр
- ә) ияртүче теркәгечләр
- б) бәйләкләр**
- в) бәйлек сүзләр

7. Жөмлөдөгө калын хәрәфләр белән бирелгән сүзнең нинди жөмлө кисәгә икәнлеген билгеләгез. (2 балл)

Яралы кошка тап атмыйлар. (Мәкаль)

- а) ия
- ә) урын хәле
- б) тәмамлык**
- в) аергыч

8. Жөмләнең төрөн билгеләгез. (2 балл)

Сүз күп җирдә эш аз була. (Мәкаль)

- а) гади жөмлө
- ә) теркәгечле тезмә кушма жөмлө
- б) теркәгечсез тезмә кушма жөмлө
- в) иярченле кушма жөмлө**

9. Бирелгән жөмлөдөгө иярчен компонентның төрөн билгеләгез. (2 балл)

Ялкауның җиренә бодай чәчсәң дә, билчән үсәр. (Мәкаль)

- а) аналитик иярчен аергыч жөмлө
- ә) аналитик иярчен урын жөмлө
- б) синтетик иярчен шарт жөмлө
- в) синтетик иярчен кире жөмлө**

10. Жөмлөдөгө компонентлар санын билгеләгез. (2 балл)

Китә башласам, газиз әнкәем,

Яшь тулы күзең түбән иясәң. (Шәмсия Жһангирова)

- а) 1
- ә) 2

б) 3

в) 4

II. Башыгызны эшләтегез.

Жәяүле атлыга юлдаш була алмый. (6 балл)

III. Теоретик бирем.

Сызыклар өстенә тиешле сүзләрне языгыз. (8 балл)

Кире ассимиляция язуда чагылыш тапмый. Капма-каршы мәгънәле сүзләр **антонимнар** дип атала. Музфак – сүзләрнең **беренче** ижекләреннән кыскартылып ясалган исем. Хәл фигыль – **затланышсыз** фигыль. Теркәгечләр ике төрле була: **тезүче** һәм **ияртүче**. Бер компоненты икенчесенә ияреп килгән кушма жөмлә **иярченле** кушма жөмлә дип атала. **Синтетик** чаралар һәрвакыт иярчен жөмләнең хәбәре составында киләләр.

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Шигырьдәге жөмлэләрне татар теленә тәржемә итеп языгыз. (7 балл)

Дружба это дар нам свыше.

Дружба это свет в окне.

Друг всегда тебя услышит.

Он не бросит и в беде.

Но не каждому дано

Знать, что дружба есть на свете,

Что с друзьями жить легко,

Веселее с ними вместе. (Юлия Белоусова)

2. Төшөп калган хәрефләрне языгыз. (3 балл)

Бакчачы бабай Чулпанга бер алма бирде. Чулпан алманы кояшка күтәреп карады. Аннан соң вазага да салды. **Соңыннан ул алманы өстәл өстендә тәгәрәтеп карады.** Алманың исеннән авызына сулар килде. Бу зур һәм матур алманы Чулпан ашарга **кызганды.**

Менә Чулпан дәресләрен эзерләп **бөтерде.** Ул алманы кәг**а**зыг**а** төрде дә мәктәпкә алып китте.

Бу зур алманы Чулпан иптәшләре белән бүлешеп ашады. Төшләрән мәктәп бакчасына утырттылар. Яз житкәч, яшь алмагачлар үсәр. (Идрис Туктардан)

2.1. Сингармонизм законының ирен гармониясенә буйсынган сүзләрне күчереп языгыз. (3 балл) **соңыннан, өстендә, төрдә**

2.2. **Чулпанга** сүзенең транскрипциясен языгыз (2 балл) [**чулпанҗа**]

2.3. **Авызына сулар килде** фразеологизмының мәгънәсен аңлатыгыз. (1 балл) (**кызыгу, ашыйсы килү**)

2.4. Калын хәрефләр белән бирелгән жөмләсендәге сүзләрнең кайсы сүз төркеменә караганлыгын языгыз. (4 балл)

Соңыннан(р.) ул(ал.) алманы(ис.) өстөл(ис.) өстендө(б.с.) тэгэрәтөп(хал ф.) карады(хик.ф.).

2.5. Кушма жөмлөнө табыгыз, синтаксик анализ ясагыз. **(4 балл)**

⁽¹⁾Яз житкәч, ⁽²⁾яшь алмагачлар үсәр.

(2 – б.ж., 1 – с.и.в.ж. -кәч – бәйләүче чара). Бу – иярченле кушма жөмлө. Схема сызылырга тиеш!

3. **“Юмартлык белән батырлык икесе бер чишмәдән ага”** диелә халык мәкалендә. **“Иң батыр кеше – үз нәфесен жиңүче”** дигән әйтем дә бар. Сөз бу турыда ничек уйлыйсыз? Фикерләрегезне 12-15 жөмлөдән торган бәйләнешле текст итеп языгыз. **(12 балл)**

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӨРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӨН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӨРЕНЕҢ

ЖАВАПЛАРЫ

(2023-2024 нче уку елы)

11 нче сыйныф

ВАРИАНТ 3

Үткәрү вакыты – 180 минут

Максималь балл – 70

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Ирен ассимиляциясе чагылыш тапкан сүз кулланылган мәкальне билгеләгез. **(2 балл)**

- а) *Мең чакрымлык юл да бер адымнан башлана.*
- ә) *Кызыңның төсен мактама, эшен макта.*
- б) *Ир бала унбиштә – өй хужасы.***
- в) *Юлны яхшы белгән арымас.*

2. Икеюллыкта бирелгән омонимнарның төре дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

*Чәчәк тоткан кулларына Чәчәк,
Шатлык тулы күзләрендә – чәчәк. (Ямаш Игәнәй)*

- а) саф;
- ә) омофон;**
- б) омограф;
- в) омоформа.

3. Жөмләдәге калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең синонимы дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Сандугач үз җирендә сайрый. (Мәкаль)

- а) *саескан;*
- ә) *былбыл;***
- б) *чәүкә;*
- в) *чыпчык.*

4. Мәкальдәге ясалма сүzlәр дөрес күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

Картлыгың бәхетле булсын дисәң, яшьлегеңдә ялкау булма. (Мәкаль)

- а) *картлыгың, бәхетле, яшьлегеңдә;***
- ә) *картлыгың, яшьлегеңдә;*
- б) *картлыгың, бәхетле, яшьлегеңдә, ялкау;*
- в) *картлыгың, бәхетле, яшьлегеңдә, ялкау, булма.*

5. Жөмлөдөгө калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең кайсы сүз төркеменә караганлыгы дөрөс күрсәтелгән рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

*Ахмакка биргән киңәш далага аткан ук **кебек**.* (Мәкаль)

а) бәйлек сүз;

ә) кисәкчә;

б) баш килешне таләп итүче бәйлек;

в) хәбәрлек сүз.

6. Жөмлөдөгө калын хәрефләр белән бирелгән сүзләрнең кайсы сүз төркеменә караганлыгын билгеләгез. **(2 балл)**

*Агач **жимеше белән**, адам **эше белән**.* (Мәкаль)

а) тезүче теркәгечләр

ә) ияртүче теркәгечләр

б) бәйлекләр

в) бәйлек сүзләр

7. Жөмлөдөгө калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди жөмлө кисәгә икәнлеген билгеләгез. **(2 балл)**

*Яралы **кошка** таи атмыйлар.* (Мәкаль)

а) ия

ә) урын хәле

б) тәмамлык

в) аергыч

8. Жөмләнең төрөн билгеләгез. **(2 балл)**

*Сүз күп **жирдә** **эш** аз була.* (Мәкаль)

а) гади жөмлө

ә) теркәгечле тезмә кушма жөмлө

б) теркәгечсез тезмә кушма жөмлө

в) иярченле кушма жөмлө

9. Бирелгән жөмлөдөгө иярчен компонентның төрөн билгеләгез. **(2 балл)**

*Ялкауның **жиренә** бодай **чәчсәң** **дә**, билчән **үсәр**.* (Мәкаль)

а) аналитик иярчен аергыч жөмлө

ә) аналитик иярчен урын жөмлө

б) синтетик иярчен шарт жөмлө

в) синтетик иярчен кире жөмлө

10. Жөмлөдөгө компонентлар санын билгеләгез. **(2 балл)**

*Китә башласам, газиз **әнкәем**,*

*Яшь тулы күзең түбән **иясең**.* (Шәмсия Жиһангирова)

а) 1

ә) 2

б) 3

в) 4

II. Башыгызны эшләтегез.

Жәяүле атлыга юлдаш була алмый. (6 балл)

III. Теоретик бирем.

Сызыклар өстенә тиешле сүзләрне языгыз. (8 балл)

Кире ассимиляция язуда чагылыш тапмый. Капма-каршы мәгънәле сүзләр **антонимнар** дип атала. Музфак – сүзләрнең **беренче** ижекләреннән кыскартылып ясалган исем. Хәл фигыль – **затланышсыз** фигыль. Теркәгечләр ике төрле була: **тезүче** һәм **ияртүче**. Бер компоненты икенчесенә ияреп килгән кушма жөмлә **иярченле** кушма жөмлә дип атала. **Синтетик** чаралар һәрвакыт иярчен жөмләнең хәбәре составында киләләр.

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Шигырьдәге жөмлэләрне татар теленә тәржемә итеп языгыз. (7 балл)

Дружба это дар нам свыше.

Дружба это свет в окне.

Друг всегда тебя услышит.

Он не бросит и в беде.

Но не каждому дано

Знать, что дружба есть на свете,

Что с друзьями жить легко,

Веселее с ними вместе. (Юлия Белоусова)

2. Төшөп калган хәрәфләрне языгыз. (3 балл)

Бакчачы бабай Чулпанга бер алма бирде. Чулпан алманы кояшка күтәреп карады. Аннан соң вазага да салды. **Соңыннан ул алманы өстәл өстендә тәгәрәтеп карады.** Алманың исеннән авызына сулар килде. Бу зур һәм матур алманы Чулпан ашарга **кызганды.**

Менә Чулпан дәрәсләрен әзерләп **бөтерде.** Ул алманы кәгазгә **төрдә** дә мәктәпкә алып китте.

Бу зур алманы Чулпан иптәшләре белән бүлешеп ашады. Төшләрән мәктәп бакчасына утырттылар. Яз житкәч, яшь алмагачлар үсәр. (Идрис Туктардан)

2.1. Сингармонизм законының ирен гармониясенә буйсынган сүзләрне күчәрәп языгыз. (3 балл) **соңыннан, өстендә, төрдә**

2.2. **Чулпанга** сүзенәң транскрипциясен языгыз (2 балл) [**чулпанга**]

2.3. **Авызына сулар килде** фразеологизмының мәгънәсен аңлатыгыз. (1 балл) (**кызыгу, ашыйсы килү**)

2.4. Калын хәрәфләр белән бирелгән жөмләсендәге сүзләрнең кайсы сүз төркеменә караганлыгын языгыз. (4 балл)

Соңыннан(р.) ул(ал.) алманы(ис.) өстәл(ис.) өстендә(б.с.) тәгәрәтеп(хәл ф.) карады(хик.ф.).

2.5. Кушма жөмлөнө табыгыз, синтаксик анализ ясагыз. (4 балл)

⁽¹⁾Яз житкэч, ⁽²⁾яшъ алмагачлар үсэр.

(2 – б.ж., 1 – с.и.в.ж. -кэч – бэйлөүчө чара). Бу – иярченле кушма жөмлө. Схема сызылырга тиеш!

3. *“Юмартлык белән батырлык икесе бер чиймәдән ага”* диелә халык мәкалендә. *“Иң батыр кеше – үз нәфесен жиңүчө”* дигән әйтем дә бар. Сөз бу турыда ничек уйлайсыз? Фикерләрегезне 12-15 жөмлөдән торган бәйләнешле текст итеп языгыз. (12 балл)

РУС ТЕЛЕНДӘ БЕЛЕМ БИРҮ ОЕШМАЛАРЫНЫҢ
ТАТАР ТӨРКЕМНӨРЕНДӘ БЕЛЕМ АЛУЧЫ УКУЧЫЛАР ӨЧЕН
ТАТАР ТЕЛЕННӨН ОЛИМПИАДА БИРЕМНӨРЕНЕҢ
ЖАВАПЛАРЫ

(2023-2024 нче уку елы)

11 нче сыйныф

ВАРИАНТ 4

Үткәрү вакыты – 180 минут

Максималь балл – 70

I. Тестлардан дөрес җавапны билгеләгез.

1. Борын тартыкларының барысы да кулланылган җавапны билгеләгез. **(2 балл)**

а) *Кызлар кояш баеганны күрергә шу башына менделәр.*

ә) *Салават белән Алмаз – авылдашлар.*

б) Әтием кибеттән яңа пешкән икмәк сатып алды.

в) *Равил чаңгы шуарга яратмый.*

2. Жөмләдәге ТСТ (тартык+сузык+тартык) ижек калыбының санын билгеләгез. **(2 балл)**

Уеныңны кайда уйнасаң, шунда калсын. (Мәкаль)

а) 4

ә) 5

б) 6

в) 8

3. Фразеологизмны билгеләгез. **(2 балл)**

а) чәчләр үрә тору

ә) чәчләр юешләнү

б) чәчне үрү

в) чәчне юу

4. Жөмләдәге ясалма сүзләрнең санын билгеләгез. **(2 балл)**

Эшләнеп бетмәгән эшнең бәясе тишекке бер тиен. (Мәкаль)

а) 1

ә) 2

б) 3

в) 4

5. Жөмләдәге фигыльләрнең төркемчәләрен билгеләгез. **(2 балл)**

Кергәнче чыгар җиреңне кара. (Мәкаль)

а) хәл фигыль, хикәя фигыль, боерык фигыль

ә) хәл фигыль, хикәя фигыль, исем фигыль

б) сыйфат фигыль, сыйфат фигыль, боерык фигыль

в) хэл фигыль, сыйфат фигыль, боерык фигыль

6. Жөмлөдөгө калын хәрефләр белән бирелгән сүзләрнең кайсы сүз төркеменә караганлыгын билгеләгез. **(2 балл)**

Агач жимеше белән, адам эше белән. (Мәкаль)

- а) тезүче теркәгечләр
- ә) ияртүче теркәгечләр
- б) бәйләкләр**
- в) бәйлек сүзләр

7. Жөмлөдөгө калын хәрефләр белән бирелгән сүзнең нинди жөмлө кисәгә икәнлеген билгеләгез. **(2 балл)**

Яралы кошка таи атмыйлар. (Мәкаль)

- а) ия
- ә) урын хәле
- б) тәмамлык**
- в) аергыч

8. Жөмләнең төрөн билгеләгез. **(2 балл)**

Сүз күп жирдә эш аз була. (Мәкаль)

- а) гади жөмлө
- ә) теркәгечле тезмә кушма жөмлө
- б) теркәгечсез тезмә кушма жөмлө
- в) иярченле кушма жөмлө**

9. Бирелгән жөмлөдөгө иярчен компонентның төрөн билгеләгез. **(2 балл)**

Ялкауның жиренә бодай чәчсәң дә, билчән үсәр. (Мәкаль)

- а) аналитик иярчен аергыч жөмлө
- ә) аналитик иярчен урын жөмлө
- б) синтетик иярчен шарт жөмлө
- в) синтетик иярчен кире жөмлө**

10. Жөмлөдөгө компонентлар санын билгеләгез. **(2 балл)**

Китә башласам, газиз әнкәем,

Яшь тулы күзең түбән иясең. (Шәмсия Жһангирова)

- а) 1
- ә) 2
- б) 3**
- в) 4

II. Башыгызны эшләтегез.

Жәяүле атлыга юлдаш була алмый. **(6 балл)**

III. Теоретик бирем.

Сызыклар өстенә тиешле сүзләрне языгыз. (8 балл)

Кире ассимиляция язуда чагылыш тапмый. Капма-каршы мәгънәле сүзләр **антонимнар** дип атала. Музфак – сүзләрнең **беренче** ижекләреннән кыскартылып ясалган исем. Хәл фигыль – **затланышсыз** фигыль. Теркәгечләр ике төрле була: **тезүче** һәм **ияртүче**. Бер компоненты икенчесенә ияреп килгән кушма жөмлә **иярченле** кушма жөмлә дип атала. **Синтетик** чаралар һәрвакыт иярчен жөмләнең хәбәре составында киләләр.

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Шигырьдәге жөмлэләрне татар теленә тәржемә итеп языгыз. (7 балл)

Дружба это дар нам свыше.
Дружба это свет в окне.
Друг всегда тебя услышит.
Он не бросит и в беде.
Но не каждому дано
Знать, что дружба есть на свете,
Что с друзьями жить легко,
Веселее с ними вместе. (Юлия Белоусова)

2. Төшөп калган хәрәфләрне языгыз. (3 балл)

Бакчачы бабай Чулпанга бер алма бирде. Чулпан алманы кояшка күтәреп карады. Аннан соң вазага да салды. **Соңыннан ул алманы өстәл өстендә тәгәрәтеп карады.** Алманың исеннән авызына сулар килде. Бу зур һәм матур алманы Чулпан ашарга **кызганды.**

Менә Чулпан дәресләрен әзерләп бөтерде. Ул алманы кәгазгә төрдә дә мәктәпкә алып китте.

Бу зур алманы Чулпан иптәшләре белән бүлешеп ашады. Төшләрән мәктәп бакчасына утырттылар. Яз житкәч, яшь алмагачлар үсәр. (Идрис Туктардан)

2.1. Сингармонизм законының ирен гармониясенә буйсынган сүзләрне күчәрәп языгыз. (3 балл) **соңыннан, өстендә, төрдә**

2.2. **Чулпанга** сүзенәң транскрипциясен языгыз (2 балл) [чулпаңга]

2.3. **Авызына сулар килде** фразеологизмының мәгънәсен аңлатыгыз. (1 балл) (кызыгу, ашыйсы килү)

2.4. Калын хәрәфләр белән бирелгән жөмләсендәге сүзләрнең кайсы сүз төркеменә караганлыгын языгыз. (4 балл)

Соңыннан(р.) ул(ал.) алманы(ис.) өстәл(ис.) өстендә(б.с.) тәгәрәтеп(хәл ф.) карады(хик.ф.).

2.5. Кушма жөмләне табыгыз, синтаксик анализ ясагыз. (4 балл)

⁽¹⁾Яз житкәч, ⁽²⁾яшь алмагачлар үсәр.

(2 – б.ж., 1 – с.и.в.ж. -кәч – бәйләүче чара). Бу – иярченле кушма жөмлә. Схема сызылырга тиеш!

3. **“Юмартлык белән батырлык икесе бер чишмәдән ага”** диелә халык мәкалендә. **“Иң батыр кеше – үз нәфесен әңсүче”** дигән әйтем дә бар. Сөз

бу турыда ничек уйлыйсыз? Фикерләрегезне 12-15 жөмлөдән торган бәйләнешле текст итеп языгыз. **(12 балл)**